

Petru ISTRATE este profesor de limba română la Colegiul Tehnic „Ioan C. Ștefănescu” (Iași). A urmat cursurile Facultății de Litere a Universității „A.I. Cuza”, Iași, secția Rusă-Română. În 1996 și 1997, studii de perfecționare la limba cehă (Universitatea de Vest „Boemia” din Plzeň, Cehia). Master (2003) și Doctor în Filologie (2006) la Institutul „A.S. Pușkin” din Moscova, Federația Rusă. Autor de articole științifice (peste 40, în domeniile: retorica rusă, jurnalism sportiv, terminologie sportivă, metodică predării limbii ruse ca limbă străină, gramatica comparată a limbilor slave), monografii (*Stilistica și retorica reportajului fotbalistic*, 2011, *Sistemul pronominal în limbile slave contemporane*, 2012), antologie (*Reporteri sportivi din România și Federația Rusă*, 2021), traducere din limba rusă (*Reportaj fără microfon*, Kotă Maharadze, 2024), auxiliare didactice (*Liceeni, hai să conversăm în limba rusă*, 2011, 2017, 2021, *Micii literați. Eseuri și alte tipuri de texte*, 2012), publicate în Rusia, Germania, Bulgaria, R. Moldova și România.

Petru Istrate, *Corifeii reportajului sportiv din spațiul ex-sovietic. Eul artistic și eul actoricesc în cadrul transmisiunilor fotbalistice*

© 2025 Institutul European, pentru prezenta ediție în limba română

INSTITUTUL EUROPEAN

Iași, Str. Bălușescu nr. 2, 700309, OP 6, CP 1309
euroedit@hotmail.com; www.euroinst.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ISTRATE, PETRU

Corifeii reportajului sportiv din spațiul ex-sovietic: eul artistic și eul actoricesc în cadrul transmisiunilor fotbalistice / Petru Istrate; pref. de Dumitru Șerban. - Iași: Institutul European, 2025

Conține bibliografie

ISBN 978-606-24-0419-2

I. Șerban, Dumitru (pref.)

070

796/799

Reproducerea (parțială sau totală) a prezentei cărți, fără acordul Editurii, constituie infracțiune și se pedepsește în conformitate cu Legea nr. 8/1996.

PRINTED IN ROMANIA

Petru Istrate

CORIFEII REPORTAJULUI SPORTIV DIN SPAȚIUL EX-SOVIETIC

Eul artistic și eul actoricesc
în cadrul transmisiunilor fotbalistice

Prefață de Dumitru Șerban

INSTITUTUL EUROPEAN
2025

CUPRINS

Prefață / 9

«Pleiada sovietică» și post-sovietică de comentatori sportivi – jonglând la microfon / 15

Comentatorii sportului rege din perioada sovietică / 19

I. Vadim Sviatoslavovici Siniavski – comentatorul balonului rotund, înzestrat cu darul artisticității / 19

1. Alexandr Kiknadze, «Amintindu-ne de Vadim Siniavski» / 21

2. Gherold Senchevici, «Vadim Siniavski – cântărețul fotbalului» / 27

3. Chelsea Londra – Dinamo Moscova, 3-3, 1945, Radioul Unional: Vadim Siniavski / 28

II. Nikolai Nikolaevici Ozerov – corifeul transmisiilor fotbalistice și modelul de măiestrie actoricească / 30

1. Nikolai Nikolaevici Ozerov, «Reportaj despre reportaje» / 31

2. Dmitrii Gordon, «Interviu cu Nikolai Ozerov: „Nikolai Nikolaevici, comentați, vă rog, mai încet, altfel jucătorii nu mai reușesc să alerge în ritmul impus de dumneavoastră”» / 113

3. Dinamo Kiev – Beşiktaş Istanbul, 2-0, 1987, Televiziunea Centrală: Nikolai Ozerov / 119

III. Konstantin (Kotă) Ivanovici Maharadze – vrăjitorul microfonului în arta comentării fotbalului și împătimitul de teatru / 121

1. Kotă Maharadze, «Slugă la doi stăpâni», «Există o astfel de profesie!», «13 mai 1981», «Di-na-mo, Di-na-mo!» / 123
2. www.sovsport.ru: «Prințul reportajului. Ultimul interviu dat de Kotă Maharadze» / 181
3. Dinamo Tbilisi – Karl Zeiss Jena, 2-1, 1981, Televiziunea Centrală: Kotă Maharadze / 184

IV. Vladimir Nikitovici Maslacenکو – portarul-comentator și comentatorul-portar / 187

1. Iurii Iuris, «Interviu cu Vladimir Nikitovici Maslacenکو: Portarii» / 188
2. Vladimir Maslacenکو, «Interviu cu Lev Iașin: - Da, am cucerit medalia olimpică...» / 202
3. URSS – Brazilia, 2-1, 1988, Televiziunea Centrală: Vladimir Maslacenکو / 203

Comentatorii de fotbal din perioada post-sovietică / 205

I. Viktor Gusev / 206

1. Viktor Gusev, «Pe dealurile Gruziei se-ntinde ceața serii» / 206
2. www.fcdm.ru: «Interviu cu Viktor Gusev. Zborul în cosmos a fost mai real decât intrarea pe stadionul Dinamo» / 211
3. Rusia-Tunisia, 2-0, 2002, ORT1: Viktor Gusev / 217

II. Vasilii Utkin / 219

1. Vasilii Utkin, «În Germania e caniculă. Meciul de deschidere» / 219
2. www.sport-express.ru: «Interviu cu Vasilii Utkin. Am două calități: sunt pedagog și scriu foarte bine necrologuri» / 220
3. Real Madrid-F.C. Barcelona, 1-1, 2002, NTV: Vasilii Utkin / 223

III. Alexandr Elaghin / 224

1. Alexandr Elaghin, «Anglia-România, 2-3, 2000, Meciul 19: Caseta tehnică» / 224
2. www.sport-express.ru: «Interviu cu Alexandr Elaghin: Raskolnikov» / 225
3. Saturn Ramenskoe-ȚSKA Moscova, 0-3, 2002, REN TV: Alexandr Elaghin / 232

IV. Ghennadii Orlov / 233

1. Ghennadii Orlov, «Mircea Lucescu» / 234
2. www.sport.rambler.ru: «Interviu cu Ghennadii Orlov: Cum am ajuns comentator» / 235
3. Zenit Sankt-Petersburg-AEK Atena, 4-2, 2010, NTV: Ghennadii Orlov / 241

Jurnaliștii-scriitori din spațiul ex-sovietic, creatori de literatură cu tematică sportivă / 243

I. Vladimir Malov – «Lev Iașin» / 243

II. Alexandr Kiknadze – «Viața dificilă a dribleurului» / 251

Scriitorii sovietici și din emigrația rusă, abordând tema sportului rege și a jurnalisticii sportive în creații literare / 255

I. Lev Kassil – «În minutul 90» / 255

II. Vladimir Nabokov – «Darul», «Glorie», «Vorbește, memorie» / 258

Epilog / 261

Bibliografie / 263

«Pleiada sovietică» și post-sovietică de comentatori sportivi – jonglând la microfon

«Spectatorii ședeau nerăbdători pe treptele semi-circulare ce se lărgeau tot mai mult. Ședeau în pozițiile clasice ale spectatorilor din amfiteatre. „Așa au șezut, probabil, și în teatrul lui Aristofan și pe băncile Coliseului” – își nota în carnețelul său Karasik. Evgheni Kar avea sarcina de a transmite astăzi la radio fazele meciului de la stadion. Microfonul fusese cuplat și crainicul anunțase că urmează transmisia reporterului Evgheni Kar».

(Lev Kassil)

«Îl chema Vadim Siniavski. Cine nu l-a ascultat, are o vagă imagine despre arta reportajului sportiv. L-au imitat, l-au urmat Nikolai Ozerov, Kotă Maharadze, Vladimir Pereturin, Vladimir Maslacenکو, fiecare având propria sa manieră de a comenta, însă, pentru reprezentanții generației actuale, stilul lasă tot mai mult de dorit. Imensitatea de informații (de neoprit, nu-i așa?) îi transformă, de multe ori, doar în niște povestitori sportivi și, mai rar, recenzenți. E de apreciat că-n lumea fotbalului ajung tot mai mulți jurnaliști, e însă trist, că nu se deosebesc unii de alții. Aș dori să vă reamintesc că profesia lor e individuală, nu lasă loc de asemănări (o confirmă, prin stilul lor, Viktor Gusev, Alexandr Elaghin, Vasilii Utkin)».

(Alexandr Kiknadze)

«Atenție! Atenție! Vorbește Moscova! Ne aflăm la microfon pe stadionul Dinamo...!»

«La minge se află aripa stângă Bobriov. Trebuie să șuteze! Bobior!... Șut!...»

(Vadim Sviatoslavovici Siniavski)

«Imposibil de parat! Leonhardsen a trimis o „bombă” sub transversală! 4-0! 4-0! Ne aflăm în minutul 87. Măcel!...»

(Alexandr Elaghin)

«Curând vor relua atacurile. Mai sunt însă doar 20 de minute. Cine ar fi crezut? – după, celebrul, de pe acum „șase de o” al lui Maharadze, la al șaselea gol al lui Lobanovski în poarta lui Disztl?...»

(Ioan Chirilă)

Volumul «Corifeii reportajului sportiv din spațiul ex-sovietic» reprezintă o incursiune în lumea comentatorilor de elită, limitându-se la doi parametri analizați: eul artistic și eul actoricesc în cadrul transmisiunilor fotbalistice din fosta Uniune Sovietică.

În carte, trecând peste subiectivismul inerent și privind retrospectiv, comunicăm despre cultura sportului cu balonul rotund din fosta URSS, dar și din spațiul post-sovietic, mai ales, rus, prin intermediul comentariilor corifeilor reportajului sportiv, avându-i în vedere, ca modele oratorice, pe Vadim Sviatoslavovici Siniavski, Nikolai Nikolaevici Ozerov, Konstantin (Kotă) Ivanovici Maharadze, Vladimir Nikitovici Maslacenکو sau ca reprezentanți de seamă ai acestei profesii nobile, pe Viktor Gusev, Vasili Utkin, Alexandr Elaghin, Ghennadii Orlov, stilul acestora și al nenumăraților reporteri de sport rămânând în memoria afectivă a suporterilor, pasionați de «intrigantul adorat» sau «arta de a fenta... adorată în fotbal» (Alexandr Kiknadze).

Comentatorii-artiști sau comentatorii-actori ori cei înzestrați cu darul artisticității din spațiul cercetat sunt prezentați din trei unghiuri de vedere: o scurtă descriere a personalității acestora, din perspectivă jurnalistică sau fi-

lologică, o privire de ansamblu, pornind de la fragmentele traduse de subsemnatul din cărțile scrise de emblematicii maestri ai microfonului, din interviurile date de respectivii jurnaliști sportivi, plus relatări din amintirile colegilor de breaslă sau ale scriitorilor și succinte decriptări, tălmăcite de autor, din meciuri antologice comentate de corifeii reportajului sportiv.

În fosta Uniune Sovietică am remarcat în cadrul jurnalismului sportiv o serie de nume emblematic: Vadim Sviatoslavovici Siniavski, cu vocea sa ușor răgușită, cu muzicalitatea și rapiditatea transmisiilor sale, ajunse, peste ani, la un înalt nivel artistic («*Dar, în poarta noastră se află Iașin!... Iașin reușește, printr-un plonjon acrobatic, să trimită în corner!*»), Nikolai Nikolaevici Ozerov, cu înflăcărea și artistismul său inimitabil («*Belanov se apropie de balon! Șut! Bară!... Da! E un excelent executant de penalty-uri, dar, de data asta, a avut ghinion!*»), Kotă Maharadze, cu accentul specific georgienilor, dar și cu tehnica respirației caracteristică actorilor experimentați, plus trăirea emoțională din timpul transmisiilor («*Fluier final! Riccardo Lattanzi consfințește faptul că dinamoviștii din Tbilisi, în 1981, au cucerit Cupa Cupelor! O mare victorie a fotbaliștilor georgieni! O mare victorie a fotbalului sovietic! E a patra mare victorie a fotbalului nostru, de-a lungul istoriei sale!*»), Vladimir Nikitovici Maslacenکو, cu trăirea interioară a unui fost portar al lui «Spartak» Moscova, care, în direct, se transforma în jucător și suporter («*Savicev, du-te și înscrie, te implor! Gool! Gool! Gool! Gool! Gool!*»), Viktor Gusev, cu fraze simple, dar meșteșugite și cu formulări care țin de limbajul jurnaliștilor cu ștate vechi («*Șut!.. Gool! Gool! Egor Titov...!*»), Vasili Utkin, cel mai bun, «după pleiada sovietică» («*Centrare excelentă...! Dis-*

pută acerbă pentru balon...! Și...! Da! Iată-l! Golul! Goolul! Autorul lui este Pontus Wernbloom! Pontus Wernbloom! Mulțu'! Bravo!!! Bravo, ȚSKA!», Alexandr Elaghin, cu o voce ce ne amintește de Siniavski și cu jocuri de cuvinte ce țin de arta actoricească («Gorșkov i-a pasat ideal lui Medvedev în prima repriză! Dacă Medvedev ar fi înscris atunci! Dacă nu ar fi încetinit ritmul de joc! Dacă! Dacă ar fi...! Fotbalul nu acceptă modul condițional-optativ! Dacă și cu parcă...! Chiar așa!») și, nu în ultimul rând, matusalemicul Ghennadii Orlov, comentatorul echipei de pe Neva («Cassiera a câștigat duelul, i-a pasat lui Luciano, care a accelerat și... Zenit a deschis scorul! 1-0!»).

În penultimul capitol am talmăcit din literatura rusă cu tematică sportivă două texte: unul aparținând lui Alexandr Kiknadze despre dribleurii din spațiul ex-sovietic și altul despre Lev Iașin («Mai târziu, Eusebio le-a spus jurnaliștilor: „Iașin e un portar extraordinar, cel mai bun din secolul nostru”!»), inclus de Vladimir Malov între cei mai buni 100 de fotbaliști din întreaga lume.

Ultimul capitol conține fragmente din creațiile literare ale unor scriitori sovietici și din emigrația rusă (Lev Kassil și Vladimir Nabokov), ce au abordat tema sportului și a jurnalisticii sportive, cartea conținând, de asemenea, un epilog și bibliografie.

Comentatorii sportului rege din perioada sovietică

I. Vadim Sviatoslavovici Siniavski – comentatorul balonului rotund, înzestrat cu darul artisticității

«La minge se află aripa stângă Bobriov! Trebuie să șuteze! Bobior! Șut! Mingea a trecut la câțiva centimetri de bara laterală!...»

(V.S. Siniavski, «Radioul Unional», Meci amical, «Chelsea» Londra – «Dinamo» Moscova, 3-3, 1945)

«Dragi prieteni, ce pot să vă spun în finalul transmisiei? 3-3! Remiză! Este prima noastră confruntare cu o formație profesionistă din Anglia, cu cei mai buni fotbaliști din lume!»

(V.S. Siniavski, «Radioul Unional», Meci amical, «Chelsea» Londra – «Dinamo» Moscova, 3-3, 1945)

«Dar, în poarta noastră se află Iașin!... Iașin reușește, printr-un plonjon acrobatic, să trimită în corner!»

(V.S. Siniavski, «Radioul Unional», Finala Jocurilor Olimpice, U.R.S.S. – Iugoslavia, 1-0, 1956)

«Pasă ideală de gol... Ilin... Ce inspirat e Ilin! Din zbor, în săritură, trimite mingea în poartă! Gol! Gol! Unul atât de valoros și muncit!»

(V.S. Siniavski, «Radioul Unional», Finala Jocurilor Olimpice, U.R.S.S. – Iugoslavia, 1-0, 1956)

Reportajele radiofonice realizate de Vadim Sviatoslavovici Siniavski, primul și inegalabilul comentator sportiv de radio din spațiul ex-sovietic, fondatorul acestui gen jurnalistic în URSS, au fost întotdeauna înverșunate și atrăgătoare, emoționante și exacte, dezvoltându-și ascultătorilor frumusețea, dramatismul și lumea interioară a întrecerilor sportive și devenind modele clasice pentru arta comentării.

Vadim Sviatoslavovici jongla cu toate cuvintele. Intonația sa inimitabilă, dicția ireproșabilă, timbrul plăcut al vocii sale mereu răgușite și o neobișnuită muzicalitate l-au ajutat pe legendarul comentator de radio să-i fascineze pe toți iubitorii de fotbal.

V.S. Siniavski știa să alcătuiască fiecare propoziție sau frază, folosind o paletă cât mai variată de mijloace stilistice. Reportajele sale se evidențiază prin dinamism și pasiune: «*Dar, în poarta noastră se află Iașin...! Iașin reușește, printr-un plonjon acrobatic, să trimită în corner. Iugoslavii execută lovitura de colț... Apărarea noastră este extrem de atentă.*».

Deși în comentarii se preferă o formă concisă de prezentare, Siniavski e conștient de efectul figurilor de stil asupra ascultătorilor, de ex., epitete și metafore: «*șut excepțional*», «*plonjon uluitor, pur și simplu extraordinar*», «*mingea a zguduit plasa porții*», «*pasă ideală de gol... Ilin... Ce inspirat e Ilin! Din zbor, în săritură, trimite mingea în poartă! Gol! Gol! Unul atât de valoros și muncit!*»; uneori chiar poreclele cunoscute de toți împătimitii fotbalului: «*La minge se află aripa stângă Bobriov. Trebuie să șuteze! Bobior!... Șut!...*» sau fascinantele sale exagerări: «*Mingea e la atacanții lui Spartak, unul dintre aceștia trimite un șut ca din tun. Mingea trece peste transversală..., iar Serghei Salmikov îl depășește, în zbor, pe por-*

tarul Alexei Homici și se oprește în poarta dinamoviștilor» (v. M. Rafalov, 2001).

1. Alexandr Kiknadze, «Amintindu-ne de Vadim Siniavski»

«Era sigur pe el în situații incredibile, soarta punându-l la încercare, pe front, în calitate de corespondent radio, atât în prima linie, sub ploaia de gloanțe, cât și în spitale, sub lupa oftalmologilor.

Știa să captiveze atenția milioanei de ascultători, vorbindu-le despre fotbal, care ajunsese după război principala atracție și o pasiune arzătoare în rândul suporterilor din țară.

Era un fin cunoscător al sportului rege, căci îi știa pe fotbaliști la fel de bine ca pe antrenorii lor, iar pe antrenori ca pe proprii jucători, fotbalul nu mai avea taine pentru el, victoriile echipelor favorite, ca și eșecurile lor, erau comentate cu detașarea unui înțelept, care știa să le depășească pe toate.

În plus, știa să jongleze cu orice cuvânt. Discursul lui era curat și pur, ca apa de izvor, modelele prezentate fiind uneori chiar creația lui și provocând invidia mamestrului condeiiului Iraklii Andronnikov. N-ar fi spus niciodată: «Camacho, scrâșnind din dinți, i-a luat locul mijlocășului accidentat», «în cazul unei remize, slovenii ar părăsi competiția» și s-ar fi dat cu capul de toți pereții, de rușine, dacă ar fi auzit: «E incontestabil faptul că al patrulea gol marcat de Khuwer a fost omologat ca fiind un autogol al fundașului plav Govedarița».

Îl chema Vadim Siniavski. Cine nu l-a ascultat, are o vagă imagine despre arta reportajului sportiv. L-au imitat, l-au urmat Nikolai Ozerov, Kotă Maharadze, Vladimir Pereturin, Vladimir Maslacenکو, fiecare având

propria sa manieră de a comenta, însă, pentru reprezentanții generației actuale, stilul lasă tot mai mult de dorit. Imensitatea de informații (de neoprit, nu-i așa?) îi transformă, de multe ori, doar în niște povestitori sportivi și, mai rar, recenzenți. E de apreciat că-n lumea fotbalului ajung tot mai mulți jurnaliști, e însă trist, că nu se deosebesc unii de alții. Aș dori să vă reamintesc că profesia lor e individuală, nu lasă loc de asemănări (o confirmă, prin stilul lor, Viktor Gusev, Alexandr Elaghin, Vasilii Utkin).

Ca să devină cunoscut, Vadim Siniavski a avut nevoie de mai mulți ani.

După nenumărate întâlniri și discuții cu acest om extraordinar, m-am convins că, deși are harul de povestitor, nu-i place să scrie, manifestând o atitudine ascunsă, și chiar ironică, față de puținele lui creații literare.

Odată a afirmat cu sinceritate:

- Ca să redai pe hârtie gândurile transmise în direct, trebuie să pierzi de zece ori mai mult timp, apoi să le ordonezi, să jonglezi cu toate cuvintele... Nu-i nimic mai spontan și veridic, decât ce-ai creat într-o clipă, sub impulsul momentului.

Lansându-se într-un tiraj discutabil, Vadim Sviatoslavovici m-a privit cu viclenie, provocându-mă: «Încercați să polemizați cu mine, n-o să reușiți!»

Nu am cuvinte, microfonul e mai sonor în zilele noastre (programul de muncă durează ore, cugetările - minute), chiar decât condeiul, care își are sorgintea în pana de gâscă. Nu întâmplător, apar, unele după altele, tomurile dictate la reportofon. Aș fi putut să învăț! N-am vrut! Cartea mea n-am scris-o. Și rău am făcut!»

Vadim Sviatoslavovici a fost martorul și «crainicul radio» pentru peste patru decenii de sport național.

Transmițând, în 1920, primul reportaj radiofonic de la întâlnirea de fotbal dintre echipele Moscovei și Ucrainei, el a devenit fondatorul unui gen necunoscut și palpitant.

Înainte de război în fiecare casă exista un difuzor, vocea plăcută, ușor răgușită, a lui Siniavski fiind cunoscută «de la Moscova până-n ultimul cătun». După război el a transmis, fără exagerări pseudopatriotice, reportaje dinamice și autentice, de la mai multe Jocuri Olimpice și confruntări fotbalistice. Avea un ochi ager (doar unul), dar cu el vedea evenimentele, care nu puteau fi redade nici cu patru ochi (începutul anilor '70 era marcat de unele reportaje «în tandem», experiment ce s-a dovedit a fi suficient de plictisitor, renunțându-se la el, probabil, prea ușor, însă ar fi trebuit continuat).

...Războiul l-a prins în Kiev.

...Pe 22 iunie 1941 aici a fost inaugurat stadionul republican, iar eu trebuia să transmit un reportaj de la meci. Dar, în acea zi n-am mai pronunțat cuvintele: «Vorbește Kievul». A trebuit să aștept doi ani, patru luni și jumătate, până când am avut bucuria să fac un reportaj despre eliberarea Ucrainei.

Pe 1 martie 1942, transmițând la radio din Sevastopolul ocupat, a fost grav rănit (o schijă i-a perforat un ochi, intrându-i în cutia craniană)... După operație i s-a propus să fie evacuat în Zona neocupată, acolo ar fi avut grijă de el cei mai buni medici, însă nici prin cap nu i-a trecut să plece din Sevastopolul rănit și chinuit, dar rezistând cu îndârjire. El însuși, rănit și chinuit, rezistând cu îndârjire, a apărât orașul, cu care s-a înrudit pe veci.

Ziua de 6 noiembrie din același an '42 l-a prins în Stalingrad. În ajunul celei de-a 25-a aniversări a Revoluției din Octombrie radioul din Berlin a anunțat în-